

DODATEK TYGODNIOWY

do Gazety Lwowskiej.

Prenumerata na „Dodatek Tygodniowy“ osobno wynosi rocznie: w miejscu 4 złr., z przesyłką pocztową 5 złr. wal. austr.

№ 3.

Dnia 18. Stycznia 1868.

Wychowanie publiczne.

Dotacje szkół ludowych w Galicyi.

(Ciąg dalszy. — Ob. nr. 1. i 2.)

8. Powiat Tarnopolski.

Szkoła główna w Tarnopolu. Patronem panujący. Dyrektor pobiera pensyi 420 zł. i 200 zł. na mieszkanie. Jeden nauczyciel 367 zł. 50 c., drugi 315 zł., trzeci 210 zł. na stróża przeznaczono 84 zł. — Szkoła trywialna dla panien, pod patronatem gminy. Nauczycielka ma 300 zł. pensyi i wolne pomieszkanie, pierwsza pomocnica 105 zł. i 52 zł. 50 c. na pomieszkanie, druga pomocnica 100 zł. i 50 zł. na mieszkanie.

Liczba porządkowa	Miejsce szkoły	Szkoła systemizowana					Komu przy-służa prawo prezentacyi	Liczba porządkowa	Miejsce szkoły	Szkoła systemizowana					Komu przy-służa prawo prezentacyi	
		D o t a c y a w								D o t a c y a w						
		pieniąd.		naturaliach						pieniąd.		naturaliach				
złr.	c.	zboża mierzyc	wiązek słomy	ogród	drzewa sągów	złr.	c.	zboża mierzyc	wiązek słomy	ogród	drzewa sągów					
1	Czernielów mazow.	105	—	64	—	ogród	—	30	Stupki	136	56	—	6 kóp	—	—	gr. k. konsyst.
2	Pletycz	87	—	50	—	—	—	31	Ładyczyn	141	60	94	13 kóp	—	—	„
3	Zagrobella	107	—	24	—	—	—	32	Ludwikówka	98	70	46	9 kóp	—	—	„
4	Łozowa	107	—	24	—	—	—	33	Luzka	89	57	51 1/2	13 kóp	20 □ ⁰	—	„
5	Chodaczków wielk.	203	70	96	18 kóp	930 □ ⁰	—	34	Magdalówka	114	60	65 1/4	21 kóp	—	—	„
6	Draganówka	130	50	54	9 1/2 k.	—	—	35	Mikulince	202	30	26	5 1/2 k.	—	6	dwór, rz. k. pro-boszcz i gmina
7	Józefówka	98	—	88	12 kóp	3 morg.	—	36	Nartasów	147	—	63 1/2	12 kóp	4 1/2 m.	—	dwór i gmina
8	Zabojki	147	—	64	10 kóp	250 □ ⁰	—	37	Proszowa	109	75	44	16 kóp	1 morg	—	gmina
9	Baworów	200	72	59 1/2	14 kóp	—	—	38	Skomorochy	73	50	33 1/2	10 kóp	1 morg	—	„
10	Berezawica wielka	128	80	52 1/2	8 kóp	—	—	39	Bajkowce	200	—	—	8 kóp	—	—	„
11	Bucniów	131	60	64	15 kóp	—	—	40	Biała	122	32	58	—	—	—	nadzór szkolny ok. w Hlubokiem
12	Czartorya	63	20	40	—	—	—	41	Worobiówka	92	41	40	—	—	—	gmina
13	Denysów	103	42	68	10 kóp	—	—	42	Hluboczek wielki	101	52	40	—	—	—	gmina i dwór
14	Dołżanka	156	72	52	15 kóp	—	—	43	Horodyszcze	115	46	46 1/2	—	—	—	„
15	Demamorycz	116	76	49 3/4	12 kóp	—	—	44	Ihrowica	121	60	57 1/2	—	—	—	gmina
16	Grabowice	129	50	74	18 kóp	—	—	45	Zarudzie	38	85	46	—	—	—	„
17	Kipiaczka	94	30	30	8 kóp	—	—	46	Iwaczów	65	56	32	—	—	—	„
18	Kupczyńce	106	30	60	23 kóp	—	—	47	Kurowce	115	—	34	—	—	—	„
19	Łuka wielka	114	36	61	7 kóp	—	—	48	Kulkowce	94	50	42	—	—	—	„
20	Ostrów	141	49	54	12 kóp	—	—	49	Proniatyn	102	90	52	—	—	—	„
21	Tarnopol	200	—	—	—	8	—	50	Smykowce	121	97	48	—	—	—	„
22	Teusteląg	123	12	50	12 kóp	—	—	51	Cebrow	186	74	—	—	—	—	gmina i dwór
23	Zaścianka	97	63	44 1/2	13 kóp	—	—	52	Czerniechów	153	—	68	—	—	—	gmina
24	Kozówka	121	45	56	8 kóp	—	—	53	Czystolów	100	27	47	—	—	—	nadzór szk. okr. Hlubocki
25	Suszczyn	119	70	60	6 kóp	—	—	54	Szlachciniec	106	—	92	—	—	—	gmina
26	Czernielów ruski	110	25	74	12 kóp	—	—									
27	Dubowce	118	65	16	8 kóp	—	—									
28	Romanówka	106	5	56	10 kóp	—	—									
29	Hulnikowce	107	88	34	10 kóp	—	—									

9. Powiat Śniatyński.

Szkoła główna w Śniatynie. Prawo prezentacyi przysłuża gminie miejskiej. Dyrektor pobiera 470 zł. pensyi, 52 zł. 50 c. remuneracyi, 30 zł. na potrzeby szkolne, 10 zł. na premie. Nauczyciel pierwszy 367 zł. 50 c., drugi naucz. 420 zł., trzeci 367 zł. 50 c., 100 zł. dodatku osobistego. Pomocnik 300 zł. Szkoła trywialna dla panien w Śniatynie: nauczycielka prócz pensyi ma wolne mieszkanie. Patronem jest gmina.

1	Beleżka	132	30	—	11 kóp	480 □ ⁰	—	17	*Russów	100	—	—	—	—	opał	gmina
2	*Budyłów	78	—	—	—	1 morg	—	18	Stecowa	94	50	60	—	—	—	„
3	Dzurów	105	—	24	—	—	4	19	*Trościaniec	40	—	16	—	—	—	„
4	*Hańkowce	40	—	10	—	—	—	20	Tuczapy	80	15	18	—	200 □ ⁰	2	„
5	Karłów	56	24	65 1/2	—	4 morg.	3	21	*Tułowa	16	80	28	—	—	opał	„
6	*Kniaże	70	—	—	—	—	—	22	*Uście	24	—	24	—	—	—	„
7	Krasnostawce	200	—	—	—	200 □ ⁰	—	23	*Widynów	42	—	—	—	—	—	„
8	*Lubkowce	30	—	20	—	—	—	24	*Woleczkowce	70	—	40	—	—	—	„
9	*Mikulince	80	—	—	—	1/3 morg.	—	25	*Zawale	60	—	20	—	—	—	„
10	Nowosełycia	107	—	—	—	800 □ ⁰	4	26	*Zadzibrawce	50	—	12	—	—	—	„
11	*Oleszków	60	—	—	—	3/4 morg.	—	27	Załuże nad Czerem.	72	65	75	—	1m 800 □ ⁰	opał	„
12	*Orelec	55	—	14	—	—	—	28	Borszczów	80	—	8	—	200 □ ⁰	2	„
13	Papeluski	105	—	—	—	1 morg	3	29	Iłince	105	—	—	—	3/4 morg.	3	gmina i proboszcz
14	*Potoczec	40	—	8	—	—	—	30	Zabłotów	248	50	—	—	—	14	nadzór szk. okr.
15	Rożnów	183	75	—	—	ogród	3	31	Tułułów	105	—	—	—	1 morg	3	gmina
16	Rudniki	100	—	12	—	—	3	32	Chlebyczyn polny	58	—	—	—	2 1/2 morg.	4	„

10. Powiat Horodenska.

Szkoła główna w Horodence. Prawo prezentacyi przysłuża dworowi i gminie. Dyrektor pobiera 262 zł. 50 c., nauczyciel pierwszy 236 zł. 25 c., drugi 210 zł., trzeci 157 zł. 50 c.

1	Chocimierz	185	—	—	—	3/4 morg.	6	16	Repużyńce	210	—	—	—	1 morg	—	gmina i proboszcz
2	*Michalce	60	—	—	—	1/4 morg.	opał	17	Semenówka	80	60	2	—	—	2	gmina
3	Czernelica	237	30	—	—	1 morg	4	18	Serafince	200	—	—	—	1/4 m.	opał	„
4	*Czerniatyn	22	30	—	—	—	—	19	Siemakowce	104	30	17	4 kóp	1/4 morg.	—	„
5	Głuszaków	105	—	—	6 kóp	—	—	20	*Soroki	28	—	20	—	—	—	„
6	Horodnica	103	99	80 1/2	9 kóp	1/4 m.	—	21	Strzyłce	187	18	—	—	1m 271 □ ⁰	opał	gmina i proboszcz
7	Jasienów polny	235	90	—	—	—	—	22	Targowica	216	—	—	—	606 □ ⁰	—	gmina
8	Kolanki	215	—	—	—	—	—	23	*Toporowce	60	—	—	—	—	—	„
9	Kopaczynce	136	50	—	—	—	—	24	Tyszkowce	242	90	—	—	100 □ ⁰	—	„
10	Kunizowce	126	50	—	—	—	—	25	Wierzbowce	105	—	—	6 kóp	—	—	„
11	Okno	127	50	—	—	—	—	26	Czortowice	319	20	—	—	—	—	„
12	Olejowa Korolówka	243	7	—	—	—	—	27	Harasymów	90	95	—	—	—	—	„
13	Podwysoka	135	—	—	—	—	—	28	Niezwiska	144	—	—	—	2 morgi	3	„
14	Potoczyska	114	10	ulów, 10 owiec i krowa	10 morg.	—	2	29	Obertyn	320	64	—	—	1 morg	opał	„
15	Rokowiec	108	80	20	—	624 □ ⁰	—	30	*Zabokruki	40	—	—	—	—	—	„
								31	*Zywaczów	20	—	—	—	—	—	„

U w a g a. Szkoły gwiazdką powyżej oznaczone, uważać należy za dotychczasowe.

(Ciąg dalszy nastąpi.)

Przed tygodniem mówiliśmy w piśmie niniejszem o galicyjskim akcyjnym Banku hipotecznym*), któremu wszystko pomyslny rozwój rokuje. Dziś wypada nam wspomnieć o nowym Zakładzie finansowym, który przez ogłoszenie statutów zapowiedziany nam został. Mamy na myśli c. k. uprzyw. galicyjski włościański Zakład kredytowy (k. k. priv. galizische Rustical Credit-Anstalt), mający na celu dostarczenie właścicielom mniejszych posiadłości gruntowych pieniędzy potrzebnych do podniesienia gospodarstwa rolnego, a to za pośrednictwem Stowarzyszeń zaliczkowych, opartych na wzajemności i solidarności. Nowy Zakład rozciągać ma działanie swoje na Galicyę, Wielkie Księstwo Krakowskie i na Bukowinę, i będzie niejako uzupełnieniem Banku hipotecznego, dążąc do niesienia włościanom tej samej ulgi i pomocy, jaką Bank hipoteczny, większej własności ziemskiej i miastom używa.

Jako założyciele nowego Zakładu finansowego wymienieni są w Statutach Jego Excelencya ksiądz metropolita Litwinowicz, ksiądz Karol Jabłonowski, pp. Mikołaj Romaszkan i August Romaszkan, właściciele dóbr ziemskich, p. Julian Ławrowski c. k. radca sądu apelacyjnego i p. Jan Fried dr. prawa. Członkami zaś Zakładu mają być wyłącznie właściciele gruntów włościańskich, (Rustical- oder freie Grundwirthschaft) i oni też sami mają złożyć kapitał, mający być podstawą obrotów nowego Zakładu. Złożyć go zaś mają w ten sposób, iż subskrybować będą udziały w Zakładzie (Stamm-Antheile), każdy zaś udział będzie po 10 zł. w. a., na które wszelako subskrybent tylko po 2 zł. wpłacać będzie musiał, prócz jednego zł. przeznaczonego na bezzwrotny datek, w celu utworzenia funduszu rezerwowego. Złożywszy te 3 zł. w. a., subskrybent staje się członkiem Zakładu, nabywa prawą do zaliczek i pożyczek z tem tylko ograniczeniem, iż dywidenda w zysku jaka na wpłatę jego przypadnie, zapłacona mu nie będzie, lecz będzie dopisana do jego wpłaty dopóki takowa do 10 zł. w. a. nie dojdzie. Nadto subskrybent odpowiada za wszelkie zobowiązania Zakładu względem osób trzecich całkowitą kwotą udziału w Zakładzie, to jest 10 zł. w. a. i odpowiada aż do pięciokrotnej wysokości tegoż udziału za wszelkie zaliczki i pożyczki, jakie w jego powiecie rozdane będą.

Zakład dawać będzie zaliczki i pożyczki w tych wsiach lub miasteczkach (Ortschaften), w których przynajmniej 30 członków do Zakładu przystąpi. Pod tym względem kilka pomniejszych wsi lub miasteczek, byle w jednym i tym samym powiecie leżących, połączyć się mogą w jedną całość, na wypadek, gdyby się w jednej wsi, lub miasteczku 30 członków Zakładu nie znalazło. Zebrani w jednej wsi lub w kilku wsiach i miasteczkach w liczbie przynajmniej 30. członkowie zakładu, wybierają z pomiędzy siebie dwóch cenzorów, trzeciego zaś mianuje Zakład z pośród mieszkańców wsi lub miasteczka. Ci trzej stanowią komitet cenzorów, opinujący za daniem lub odmówieniem żądanej zaliczki lub pożyczki i opinie swoje przesyłają Wydziałowi Stowarzyszenia zaliczkowego właściwego powiatu.

Członkowie Zakładu w jednym powiecie mieszkający, tworzą osobne Stowarzyszenie zaliczkowe (Vorschuss-Verein), reprezentowane przez Wydział (Ausschuss), składający się z czterech członków i przewodniczącego. Członków wydziału obierają wszyscy cenzorowie powiatu z pomiędzy mieszkańców miasta powiatowego, przewodniczącego Zakład sam wyznacza. Wydział ma pod sobą kasę i decyduje w daniu lub odmówieniu zaliczek do wysokości 100 zł. w. a., przyjmuje zwroty zaliczek i wypłaty na rzecz Zakładu do wysokości 50 zł. wal. austr. itp.

Centralną władzę wszystkich wydziałów powiatowych jest Rada nadzorcza, najwyższy organ Zakładu, obok ogólnego zgromadzenia członków, które właściwie tylko sprawdzaniem rachunków i bilansu zajmować się będzie. Rada nadzorcza składa się z sześciu założycieli i sześciu innych członków, których sobie założyciele dobiorą. Stanowi ona o wszystkim co tylko Zakładu dotyczy, i jako organ wykonawczy ma jeneralnego Dyrektora i kilku przydanych Dyrektorów, których sama mianuje i którzy od niej są zawiśli. Zasluguje na uwagę, iż wbrew zwyczajowi powszechnie przyjętemu, członkowie Rady nadzorczej, nie są obowiązani do składania jakiej kaucyi, lub wzięcia udziału w Zakładzie chociażby tylko złożeniem kapitału jakiego na procenta. Nie mają więc ściśle ekonomicznego interesu w powodzeniu lub niepowodzeniu Zakładu. Statutami zastrzeżony jest tylko zwrot kosztów

na założenie zakładu wyłożonych, które przez sześć lat na konto zysków i strat rozłożone będą. Prócz tego zastrzeżone jest członkom pewne wynagrodzenie za uczęszczanie na posiedzenia Rady nadzorczej.

Skreśliwszy powyżej obraz hierarchicznej organizacyi nowego Zakładu, wspomnimy w krótkości o kapitale jego i funduszach obrotowych. Otóż fundusze te według art. 28. Statutów płynąć mają z źródeł następujących, a mianowicie:

- a) z wpłat członków do Zakładu przystępujących;
- b) z funduszu rezerwowego, stanowiącego właściwy majątek Zakładu;
- c) z kapitałów w Zakładzie na dłuższy czas na procent złożonych;
- d) z wydawania asygnacyi kasowych;
- e) z pieniędzy, które w Zakładzie na rachunek bieżący złożone będą;
- f) ze sprzedaży skryptów (Schuldbriefe), które Zakład wydawać będzie;
- g) z zyskanych procentów i prowizji.

Według powyższego zestawienia, nowy Zakład liczyć musi na liczne źródła funduszy i kapitałów, gdyż wpłaty członków i własny majątek Zakładu, nie zdołają same przez się dostarczyć dość znacznej kapitału do prowadzenia tak wielkiego i rozgałęzionego przedsiębiorstwa.

Wszystko co wyżej powiedzieliśmy, odnosi się do zaliczek, które nowy Zakład dawać ma włościanom na sprawienie inwentarzy, na podniesienie gospodarstwa itp. Zaliczki takowe, dane na kredyt osobisty, spłacane być muszą w przeciągu jednego roku lub dwóch lat. Prócz tego Zakład dawać będzie pożyczki za umorzeniem w kilku lub kilkunastu latach, za wzięciem w zastaw roli i majątku dłużnika, pożyczkę zaciągającego. Pożyczki zaś takowe dawane będą według woli Zakładu, bądź w gotówiznie bądź w skryptach (Schuldbriefe), które sześć od sta rocznego procentu wnosić i w 15 latach na drodze wylosowania spłacone być mają. Wartość zastawu podstawą pożyczki i wydawanych skryptów będącego, Rada nadzorcza sama ocenia i pod tym względem żadnymi przepisami nie jest związana. I tu zasługuje na uwagę, iż komisarz rządowy, czuwający nad działaniem Zakładu, nie ma specjalnego obowiązku przestrzegania, iżby skrypta (Schuldbriefe), które Zakład wydawać będzie, dostateczne rzeczowe miały pokrycie, ani też tego podpisem swoim na skrypcie nie poświadcza, jak to n. p. ma miejsce przy listach hipotecznych galicyjskiego Banku hipotecznego. W takim składzie rzeczy odbył owych skryptów może być trudniejszym, pomimo iż na giełdach notowane będą.

Niektóre pisma publiczne niechętnie nowemu Zakładowi, zarzucały mu jeszcze przed ogłoszeniem Statutów, iż 12 od sta rocznego procentu od włościan pobierać będzie, upatrując w tem rodzaj lichwy, któraby włościan zniszczyła zamiast co by im Zakład pomoc nieść miał. Dwanaście od sta rocznego procentu od zaliczek i pożyczek włościanom dawać się mających, Statutami istotnie przepisane zostały. Nie jest to jednak lichwa i zarzut wcale tu jest nie słuszny, świadczy chyba o zupełnej nieznajomości stosunków pieniężnych po wsiach i miasteczkach naszych. Sam włościanin 200—300 od sta od każdej pożyczki rocznego procentu płacić musi, i to go właściwie niszczy, kto mu więc na 12 od sta dostarczy kapitału obrotowego, bez którego się nie obejdzie, ten istnym jego dobroczyńcą nazwany być może. Nie o to idzie przy nowym Zakładzie, który byle w życie wszedł i utrzymać się zdołał, zbawienne dla kraju skutki przynieść może. Ale tym co są obciążeni z rzeczami finansowymi i z mechanizmem zakładów kredytowych nasuwa się obawa, iż galicyjski włościański Zakład kredytowy, nie posiadając prawie żadnego własnego majątku, z trudnością się utrzymać zdoła. Zdaniem ich główna trudność będzie w zaangażowaniu obcych kapitałów w Zakładzie nieposiadającym pożądanej w sprawach finansowych dostatecznej realnej rękojmi, którą dać może tylko własny majątek. Tę rękojmię stanowi w nowo tworzącym się Zakładzie wzajemna i solidarna odpowiedzialność członków. Wypada tylko życzyć sobie, ażeby rękojmią ta jakkolwiek ze stanowiska ściśle finansowego, może niezupełnie wystarczająca, zdołała dla Zakładu mającego na oku cel dla dobra ogółu tak pożyteczny, ściągnąć jak najobfitsze kapitały. Jakoż nie należy tracić nadziei, że znajdą się kapitaliści, którzy, tak ze względu na cel pożyteczny Zakładu, jak i materyalne korzyści, jakie następcza lokowanie kapitałów w tem przedsiębiorstwie, chętnie i z wszelkiem zaufaniem powierzą mu zasoby pieniężne.

*) Przy tej sposobności prostujemy omyłkę druku zaszłą w wspomnianym artykule na stron. 6. w spalcie 2. wiersz 12. od góry, gdzie zamiast 12.000 zł. stać powinno 120.000 zł.

Kościół farny w Żółkwi.

(Ciąg dalszy. — Ob. nr. 1. i 2.)

Nie wiele dni od spisania powyższego aktu upłynęło a żałobą okryła się Polska cała. Wieść o klęsce Cecorskiej i śmierci Hetmana przerażeniem i smutkiem wszystkich ogarnęła. Pozostała wdowa hetmańska, srodze bolejąca straty męża i syna wziętego w niewolę, zarówno jak klęski ojczystej, zajęła się zebraniem sum potrzebnych na wykupienie z jasyru syna i zwłok małżonka, a zapisując farze Żółkiewskiej Półdworzyszcza i drugi jeszcze folwark we wsi Winnikach od burgrabi zamku Żółkiewskiego umyślnie na ten cel nabyte, funduje mszę żałobną spiewaną „za duszę śp. małżonka i tych wszystkich co z nim za wiarę św. chrześcijańską na podwyższenie kościoła Bożego przeciwko nieprzyjaciółom krzyża św. Turkom i Tatarom mężnie stanęli i odważnie żywot swój położyli.“ Msza ta stosownie do woli Hetmanowej miała być odprawiana każdego piątku, a podczas niej wystawiony w kościele katafalk winien być okryty białym żgłem i sukniem czerwonym, a około niego palić się mają dwie białe a dwie czerwone świece, jako godło krwi męczeńskiej w walce z poganą przelanej. Fundacya ta Hetmanowej wdowy z Herburtów Żółkiewskiej poszła z czasem w zapomnienie, aż wznowił ją napowrót dzisiejszy opat i proboszcz Żółkiewski ks. Józef Nowakowski, i teraz znowu jak niegdyś odprawia się co piątku w farze Żółkiewskiej fundowana przez Hetmanową wdowę msza za poległych w obronie wiary i ojczyzny, podczas której palą się świece czerwone w około czerwonym sukniem okrytego katafalku.

Drugą jeszcze mszę czytana fundowała Hetmanowa za pozostających w niewoli pogańskiej, „aby im Bóg dał wyswobodzenie i aby w tem więzieniu wiary św. chrześcijańskiej nie odstępowali i aby im w onem śmierć znośną i lekką była.“¹⁾

Powrócił z niewoli tureckiej Jan Żółkiewski, starosta Hrubieszowski, Jaworowski i Kałuski, syn Hetmana, ale nie długo cieszyło się powrotem syna serec wdowiej matki, albowiem z nadwątlonym wróciwszy zdrowiem, umarł wkrótce po swym powrocie w Żółkwi dnia 26. kwietnia 1623. r. zapisawszy farze Żółkiewskiej 1450 złot. pols. Pochowany w tymże kościele w sklepię pod wielkim ołtarzem, tam gdzie i wykupione z rąk pogan złożono przedtem ciało ojca jego, W. Kanclerza i Hetmana kor. Sklep ten przeznaczony został na rodzinny grobowiec Żółkiewskich i w nim nikogo oprócz członków tejże rodziny nie składano. Pod obu bocznymi kaplicami znajdowały się także groby — pod kaplicą Najśw. Maryi Panny chowano księży kolegiaty Żółkiewskiej, pod kaplicą św. Anny zwłoki dobrodziejów kościoła.

Tegoż roku odbyło się uroczyste poświęcenie kościoła. — Dokonał tego obrzędu z wielką wspaniałością, jak świadczą księgi kościelne, Arcybiskup Lwowski Jędrzej Pruchnicki na czele licznego duchowieństwa z wielką okazałością.

Po śmierci Hetmana Żółkiewskiego przeszła Żółkiew w posiadanie zięcia jego Jana Daniłłowicza z Oleska, Wojewody Ruskiego, ożenionego z jego córką Zofią. Nowi dziedzice równie szczerobliwi byli dla kolegiaty Żółkiewskiej jak i samiz założyciele. Żaden z nich nie pominął sposobności uczynienia jakowejś ofiary lub fundacyi dla rzeczoności kościoła. Zofia z Żółkiewskich Daniłłowiczowa jako spadkobierczyni i dziedziczka Żółkwi zarządzała dobrami i miastem, gdyż małżonek jej zajęty sprawy publiczne, rzadko kiedy przebywał w Żółkwi. Ona to idąc za przykładem pobożnych a hojnych rodziców swoich zapisała farze Żółkiewskiej ku utrzymaniu kaznodziei i kapelana rocznie po 1440 złot. pol. Obowiązkiem kaznodziei, utrzymwanego z pomienionej fundacyi, było miewać kazania w Niedziele i święta. W święta obowiązany był miewać po dwa kazania a to wedle woli fundatorki „o pokucie, spowiedzi, męce Pańskiej i tym podobnych przedmiotach, skądby obrzydzenie grzechu, wdzięczność w sercach ludzkich i łaski nabyć się wynikało.“ Kapelana zaś obowiązkiem było nauczać w dni niedzielne w kolegiacie Żółkiewskiej nauki chrześcijańskiej tym trybem jak OO. Jezuiti nauczali. W szpitalu przy kościele przez Stanisława Żółkiewskiego ufundowanym, obowiązany był tenże kapelan raz w miesiącu mieć naukę do ubogich „o cierpliwości, zgodzie i miłości.“²⁾

Gdy Jakób Sobieski, dziedzic Złoczowa, krajeży koronny i wojewoda Bełski, po śmierci pierwszej żony, z domu księżniczki Wiśniowieckiej, pojął w drugie małżeństwo Teofilę Daniłłowiczównę, późniejszą matką króla Jana, przeszła Żółkiew w posagu za nią w posiadanie rodziny Sobieskich. Z małżeństwa tego było dwóch synów Marek

i Jan, i dwie córki. Gdy dla drugiego syna losy chowały w przyszłości koronę i laur bohaterski, starszy syn Marek miał ponieść w udziale wczesną w obronie ojczyzny śmierć na polu chwały. W strasliwej pod Batowem klęsce zginął cały kwiat młodzieży, cały zastęp rycerstwa polskiego. Wielką żałobą okryła się znowu Polska. Poległ tam i Marek Sobieski, starosta Krasnostawski, dwudziesto cztero letni zaledwo młodzieniec, pełen nadziei, męstwa i nauki³⁾. W nieukojonym żalu pogrążona matka, owa bohaterskiego ducha matrona, co po klęsce i ucieczce Piławieckiej rzekła do powracających z zagranicy synów:

„Nie znałabym was za synów, gdybyście kiedykolwiek powrócili do domu jak ci rycerze Piławieccy.“

Obecnie po stracie jednego z nich, starszego, którego najukochańszym swym mianować zwykła była, we łzach dni i nocy trawiając, postanowiła ku zbawieniu duszy jego i dla pozostawienia potomnym wiekom pamiątki żalu i macierzyńskiej miłości swojej zbudować kościół i klasztor dla OO. Dominikanów, w miejscu gdzie stał Najśw. Panny Maryi kościółek, do kolegiaty Żółkiewskiej przynależny. Pod dn. 13. stycznia 1653. r. ustąpił tym celem pobożnej fundatorce ówczesny proboszcz kolegiaty ks. Jan Łącki, żądane kościółka, a Mikołaj Krosnowski Arcybiskup Lwowski na wprowadzenie tutaj zakonu OO. Dominikanów przyzwolenie swe dał. Odbyła się tedy w pierwszą Niedziele postu wielka uroczystość oddania kościółka Najśw. Panny Maryi w posiadanie OO. Dominikanom wraz z procesjonalnem przeniesieniem monstrancyi i przesiedleniem bractwa różańcowego. Dnia 3. marca pomienionego roku wielki był zjazd panów i duchowieństwa w Żółkwi. Celebrował zesłany na tę uroczystość przez kapitułę Lwowską ksiądz Piotr Maroszczyński, kanonik tejże kapituły. Opis tego obrzędu znajduje się w archiwum kościoła Dominikańskiego w Żółkwi: *Attestatio introductionis P. R. Praedicatorum Petri Maroszczyński dtto. 3. Martii 1653.* W uroczystej procesyi wśród śpiewu hymnów i bicia w dzwony przeniesiono monstrancję zawierającą przynajświętszy sakrament z kolegiaty do przeznaczonego dla OO. Dominikanów kościoła. Szła za procesyą Teofila Sobieska, szli panowie, szlachta i dostojnicy licznie na obrzęd ten z rozmaitych stron zgromadzeni. Gdy procesya zbliżyła się do kościoła Najśw. Panny Maryi, celebrant złożył monstrancję na przygotowanym na ten cel przed drzwiami kościoła ołtarzu i wręczył klucze kościoła OO. Dominikanom. A gdy ci drzwi otworzyli, wręczył im monstrancję i wprowadził do kościoła. We dwieście lat potem, podczas odbytej w miesiącu zesłanym uroczystości poświęcenia kościoła farnego po jego odnowieniu, w podobnej jak owa przed dwu wiekami procesyi, przeniesiono z kościoła OO. Dominikanów do fary Sanctissimum złożone tamże na czas odnowy kościoła farnego.

W nie wiele lat potem pozostały brat Marka Sobieskiego, bohater z pod Chocima, Podhajec i Wiednia, wielki Jan III., miał pomścić śmierci brata i spustoszeń Polski i stanąć tarczą ojczyzny i Chrześcijaństwa. Przemieszkiwał król Sobieski w Żółkwi, i ściany kolegiaty tutejszej bywały świadkami gorących modłów jego, to dziękiżnych za odniesione zwycięstwa, to z prośbą o pomyślność ojczyzny i dalszą nad jej losami opiekę, i nie jedna uroczystość kościelna odbyła się w tem miejscu w obec monarchy, pogromcą pogaństwa zwanego. Żadna jednak z uroczystości onych nie dorównała okazałością swą tej, gdy po zwycięstwie pod Wiedniem zjechał tutaj Nuncyusz papieski dla wręczenia Sobieskiemu darów papieskich przysłanych przez Ojca św. w zawdzięczeniu wielkiej usługi, wyrządzonej Chrześcijaństwu przez króla Polskiego. Powróciwszy z wyprawy wiedeńskiej, zjechał Sobieski do Żółkwi z całym dworem w miesiącu Lipcu, gdzie miały być z wielką uroczystością obchodzone w dzień św. Jakóba imieniny najstarszego królewica. Dzień ten przeznaczony został właśnie na uroczyste doręczenie obojgu królestwu darów papieskich. Zjazd senatorów i magnatów z całej Polski był ogromny; wszystkie domy były zajęte w mieście. U stóp Haraju rozłożono obóz na wzór tureckiego, gdyż król Sobieski postanowił ku zabawie zgromadzonych dostojników wyprawić konterfekt bitwy Wiedeńskiej. Oprócz Nuncyusza, przybył poseł cesarski hr. Waldstein, tudzież poseł Rzeczypospolitej Weneckiej. Dnia 25. lipca wyruszył wspaniały pochód z królewskiego zamku do kolegiaty. Najprzód jechał Nuncyusz w świetnym orszaku, przed kolasą

³⁾ Pozostało po nim w rękopisie: *Introductorium Contemplationum Astro-nomicarum*, złożone w bibliotece klasztornej OO. Dominikanów w Żółkwi, jak świadczy przytoczony przez ks. Sadoka Baręcza w jego Pamiątkach miasta Żółkwi katalog tejże biblioteki pod napisem: *Bibliotheca seu Index Librorum in Librario Żółkiewsi Ordinis Praedicatorum, scriptus Anno 1750.* pod l. 412.

¹⁾ Liber documentorum Ecclesiae Żółkiewiensis — str. 10.

²⁾ Liber foundationum Ecclesiae Żółkiewiensis.

jego niesiono dary papieskie: szyszak złoty wysadzany drogiemi kamieniami i czerwonym wykładany aksamitem, miecz z rękojeścią szczerozłotą tudzież klejnotami sadzoną, dla króla jako rycerza dworu rzymskiego, a różę dyamentową, szczerozłotą dla królowej, jaką zwykł Ojciec św. w szczególniejszych okazyach, jako szczególniejszą oznakę ojcowskiej łaski swej stać królowym świata chrześcijańskiego.

Za Nuncyuszem jechał orszak królewski; oprócz wyż wymienionych posłów cesarskiego i weneckiego, dwudziestu senatorów, wielka liczba rycerstwa — król i królowa w złocistej kolasie. Skoro przybyli do kolegiaty Nuncyusz w asysteneyi czterech biskupów odprawił mszę św. poczem usiadłszy pod przygotowanym na to baldachimem, po odczytaniu wierzytelnego listu papieskiego, miał mowę do króla. Po skończonej mowie zbliżył się do ołtarza, król zszedł z tronu i przyjął błogosławieństwo papieskie, przez Nuncyusza przesłane, poczem tenże włożył na głowę Sobieskiego szyszak i przypasał mu do boku miecz państwa rzymskiego; a królowej wręczył różę dyamentową. Po dokonaniu tej ceremonii, król zasiadł napowrót na tronie i pasował na rycerza posła Rzeczypospolitej Weneckiej. Była to najświetniejsza w dziejach kolegiaty żółkiewskiej uroczystość; odtąd same już żałobne pozostają do opisania, których świadkiem były jej mury i pomniki.

Dnia 22. kwietnia 1726. r. umarł w Żółkwi najmłodszy syn króla Jana III. Konstantyn Sobieski. Zwłoki jego zostały złożone w osobnym grobowcu w kolegiacie Żółkiewskiej. W jedenaście lat później dnia 19. grudnia 1737. r. oddał Bogu ducha w tymże samym zamku Żółkiewskim, ostatni potomek z Sobieskich rodu, który ostatnie lata skołatanego przygodami i tułactwem życia przepędził w dziedzicznej Żółkwi. Powiadają kronikarze iż niezwykle zjawiska przyrody towarzyszyły jego skonowi. Przez dwa dni szalała burza nad zamkiem Żółkiewskim. Niebo zaczerwienione jakby w ogniu gorzało. Strącona burzą spadła z wieżycy zamkowej tarcza z herbem Sobieskich a ze-

gar wieżowy na dzwonnicy przy kolegiacie bił nieustannie godzinę skonu ostatniego z Sobieskich.

Wielki był zjazd magnatów z całej Polski sproszonych na pogrzeb przez córkę zmarłego, obecną w Żółkwi przy jego śmierci, księżnę de Bouillon. Zwłoki Jakóba Sobieskiego złożone zostały także w kolegiacie, a w nie wiele lat później złożono tamże obok trumien ojca i stryja zawarte w puszcze srebrnej serce córki królewica Jakóba Karoliny księżnej de Bouillon.

Najwspanialszą z owych uroczystości żałobnych, których następujący po sobie szereg widzimy, były egzekwie sprawione za duszę Jakóba Sobieskiego w r. 1743., sprawione w szóstą rocznicę śmierci jego przez nabywcę Żółkwi ks. Radziwiłła, Hetmana polnego Litewskiego, połączone z przeniesieniem zwłok królewica do grobu brata Konstantyna, gdzie aby złożone były życzył on sobie za życia. Na obrzęd ten przybrano kościół cały tak wspaniale jak nigdy przedtem na żadną jeszcze uroczystość. W środku wznosił się wspaniały katafalk pod baldachimem ozdobionym koroną. Trumnę, obitą złotogłowie i srebrnemi gwoździami, dźwigało sześć srebrnych orłów. W około rzędy marmurowych kolumn, z napisami, zawierającemi rodowód i nagrobki czterech rodzin: Żółkiewskich, Daniłowiczów, Sobieskich i Radziwiłłów, z wyliczeniem ich zasług i czynów, postacie allegoryczne, tudzież tarcze z napisami wierszem i prozą otaczały katafalk i tworzyły okazałą całość — od stropu spływały osłony z czerwonego aksamitu złotem bramowane; w przyćmionym kościele tysiące lamp i świec z pomiędzy kolumn ze wszystkich gżemsów i ścian żałomów morze różnobarwnego światła rozlewało. Dziewięciu biskupów odprawiło od świtu msze żałobne, mowę żałobną, trwającą trzy godziny, miał referendarz w. kor. biskup Załuski. — Podczas składania zwłok do sklepu grobowego biły działa, sprowadzone na tę uroczystość ze wszystkich fortec Radziwiłłowskich. (C. d. n.)

Sprostowanie.

W numerze I. Dodatku tygodniowego w artykule Fundacya i dzieje kościoła Żółkiewskiego str. 3 zaszyły następujące omyłki druku w szpalcie pierwszej, wiersz 17. od dołu zamiast *w roku XVI. ukończoną*, powinno być *w r. 1604. już ukończoną była*; w szpalcie drugiej wiersz 1 od góry, zamiast 1680 czytaj 1620, na tejsze szpalcie w wierszu 6 od góry, zamiast *Twórcy*, czytaj *dawcy*.

— Dokumenta i dyplomy. —

Turówka. Wieliczka. Rok 1386.

Przed najwyższym Sądem magdeburskim, Jan wójt wielicki żonie Katarzynie za posag folwark Tur w wianie daje.

1 Nos **Stephanus** Johannis Czartheonis Ciuis Craconiensis).
 2 p(ro)ut Judex Seu Aduocatus | p(ro)uincialis supremi Judiciary
 Jur(is) Theutu(n)ici in Castro Craconiensi Per magnificu(m)
 3 principem d(omi)n(u)m Wla|dislaw Regem Polonie Illustrem ad
 id sp(eci)alit(er) deputatus. vna (eu(m) scabinis eiusdem Judiciary
 4 infrasc(ri)pt(is) | Notum facim(us) vniuers(is) p(er) p(raese)nt(es)
 quib(us) expedit p(ro)testant(es) Q(uod) eum fer(ia) qui(n)ta
 5 post festum b(ea)ti Jacobi ap(osto)li Judiciu(m) | p(er) nos
 fuiss(et) Ba(n)itu(m) et more consueto contestatum, coram quo
 6 Judic(i)o accedens p(er)sonalit(er) famosus vir Joha(n) | nes
 Paulini medie p(ar)t(is) aduocac(ie) Aduocatus in Ciuitate
 7 **Wieliczen**(si). non compulsus non coactus neq(ue) aliq(u)o |
 dolo circumuent(us). sed sanus mente et corpore. ex certa animi
 8 sui deliberac(i)one famose d(omi)ne Katherine | consorti sue
 legittime Rac(i)one dotalicy. Allodium **Thur** ¹⁾ sicu(m) occupat-
 9 tum ante **Wieliczam** situatum q(uod) nup(er) | suis pecunijs
 veris ac iustis comp(ar)auit, legauit, donauit et p(ro)ut melius
 10 potuit deputauit et resignauit | per ip(s)am tenendum habendum
 regendum p(er)petuis temporibus possidendum. necnon in vsu
 11 p(ro)p(ri)os conuert(n)idum. ²⁾ In cuius rei testimonium Si-
 gillum regale quo in Judic(i)o pred(i)c(t)o ex consuetudine vti-
 12 mur p(raese)ntib(us) | est appensum. Actum et datum in Castro
Craconiensi die quo supra Sub anno dom(in)i **Millessimo**
 13 **Trecen|tesimo octogesimo sexto.** presentib(us) hys
 testibus ac Jurat(is) Dynkone et Jacobo Ciuib(us) Craconiensi-
 14 bus | Janussio aduocato de Wolwramow, Stanislao de Glogoczow,
 15 Miroslao de Czubrouicz, Nicolao de Czao|wicz et Swankone de
 Paczoltouicz Scultet(is) et alys multis fidedignis ac honestis,

Dokument pergaminowy, dobrze zachowany, mierzy u góry 298, u dołu 306, z lewej 187 a z prawej 179 milimetrów. W zagięcie przewleczony paseczek pergaminowy, na którym pieczęć była zawieszona. Napisów na odwrotnej stronie jest trzy:

Ad allodium Thur.

Donat Paulinus Molendinu(m) | Consorti suae. A(nn)o 1386.

*My **Szczepan** Jana Czortka syn, mieszczanin krakowski, jako Sędzia czyli Wójt prowincjonalny najwyższego Sądu Prawa niemieckiego w Grodzie krakowskim, przez Wspaniałego Monarchę i Pana Władysława, Dostojnego Króla polskiego do tego szczególnie zesłany, wspólnie z ławnikami tegoż Sądu niżej wyrażonymi, wiadomo czynimy niniejszem wszystkim, których się to tyczy, oświadczając: Gdyśmy we czwartek po uroczystości świętego Jakóba Apostoła Sąd zagaili i ogłosili, stając przed nim osobiście Sławetny Mąż Jan Paulinów, Wójt na połowie wójtostwa w mieście **Wielicze**, nie z przynaglenia, nie poniewolnie, ani podstępem jakowym uwiedzion, lecz na wnyście i ciele zdrów, z własnej woli i z rozważną niewątpliwą, Sławetnej Pani Katarzynie, małżonce swojej prawowitej, względem posagu, folwark **Tur** zwany, pod **Wieliczką** znajdujący się, a przez niego niedawno za własne pieniądze rzeczywiste i słuszne nabyte, zapisał, darował, jak mógł najlepiej odkazał i oddał, który to folwarek dzierżyć, mieć, po wieczne czasy posiadać, nim rzucić lub na własny użytek obrócić będzie mocna. Na świadectwo czego pieczęć królewska, której w Sądzie przereczonym ze zwyczaju używamy, u niniejszego zawieszona. Działo się i dano w Grodzie krakowskim dnia powyższego pod latem Pańskim **Tysiącym Trzechsetnym Ośmdziesiątym Szóstym**, w przytomności tych świadków i przysiężnych: Dynka i Jakóba Mieszczan krakowskich, Janussa Wójta z Wolwramowa, Stanislawa z Glogoczowa, Miroslawa z Czubrowic, Mikołaja z Czałowic i Swanka z Paczoltowic Soltysów, i wielu innych wiarygodnych i szanownych.*

Do folwarku Tur.

Paulin małżonce swojej młyn daje. Roku 1386.

Na Turówkę.

¹⁾ Teraz Turówka przedmieście. — ²⁾ Zamiast „conuert(n)idum.“

Wolański Franciszek Ksawery.